

У Давній Греції мнемоніка була лише частиною риторики і слугувала для запам'ятовування об'ємних промов [4]. З часом вона відокремилася в окрему дисципліну. Зокрема в Кембриджі Джордано Бруно викладалася класична мнемотехніка. П. Рамус вважається засновником педагогічної мнемотехніки, яка на відміну від класичної хоча й була менш ефективною але легшою для розуміння. Саме методи педагогічної мнемотехніки застосовують і в наш час у педагогічній діяльності [3,6].

Український науковець Г. А. Чепурний є автором сучасної класифікації методів ефективного засвоєння інформації. Вона спирається на принцип групування прийомів мнемотехніки у методи залежно від функціонального призначення [5]. Прийом мнемотехніки являє собою порядок та спосіб дій, які збільшують ефективність засвоєння знань. Тоді метод мнемотехніки є групою прийомів, які мають подібний механізм дії [2].

Аналітичний огляд методів та прийомів мнемотехніки, описаних у літературі, дозволяє виокремити п'ять методів: перетворення, зв'язування, порядкова система, підсилення та збереження, кожен з яких складається з певної кількості мнемотехнічних прийомів.

Поділ методів досить умовний. На практиці зазвичай застосовують об'єднання кількох прийомів для посилення ефективності запам'ятовування інформації. Таких комбінацій може бути безліч. На основі отриманих знань кожен учень створює власний метод, який є найефективнішим та найзручнішим.

Опанувати методи запам'ятовування досить легко. Складність в засвоєнні методик полягає у значних витратах часу на уроках. Ефективнішим є проведення тренінгів, де учні в ігровій формі опановують відомі методи. Засвоєні прийоми та методи можливо застосовувати при викладанні різних дисциплін, вони не потребують значних змін у власному стилі та методиці викладання.

Література

1. Андреева І. В. Мнемотехніка як педагогічна технологія у валеологічному супроводі учнів початкової школи: автореферат. дис. канд.пед. наук: 13.00.01. Санкт-Петербург, 2014, 23 с.
2. Акімова Г. Память на пять! Эффективные мнемотехники для детей и взрослых. Москва : У-Фактория, 2006. 272 с.
3. Безкоровайна Л.М. Роль емоційного компоненту в регуляції навчальної діяльності старшокласників на уроках біології. Науковий вісник ХДПУ. Психологічні науки. Харків : ХДПУ, 1999. Вип. 2. С.6–10.
4. Гайдаенко М. Эйдетика удивительная реальность. *Психолог*. 2011. № 28. С. 54
5. Зяблицева М. А. Моментальні прийоми запам'ятовування. Мнемотехніка розвідників. Вид. 2-е. Ростов на Дону: Фенікс, 2005. 160 с.
6. Зіганов М. Мнемотехніка. Запам'ятовування на основі візуального мислення. Київ : «Школа раціонального питаня», 2000. 124 с.

УДК 372.857:371.3

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Заєць О.І., студентка

Назаренко Н. В. кандидат педагогічних наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Процес становлення нової Української школи зумовлений суспільно-економічними потребами держави в підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності в нових ринкових умовах. Головна роль у вирішенні цього питання належить закладам загальної середньої освіти. Сучасна система освіти потребує докорінного реформування, але вжиті державою заходи без їх розуміння і підтримки всередині системи не в змозі розв'язати всі

проблеми. Суть основних суперечностей системи освіти у необхідності розробки і впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес та інертності до змін всередині існуючої системи.

Пошуки вчених спрямовані на таку побудову навчально-виховного процесу, яка була б ефективною у складних багатогранних умовах масового навчання, відповідала б світовим стандартам, забезпечувала б успіх діяльності кожного педагога. Серед завдань, які вирішує сучасна методика навчання у школі, одним із основних є організація науково обґрунтованого навчального процесу, що стане вирішальним фактором підвищення ефективності системи освіти. Таким інструментом, що поєднує сучасну педагогічну теорію з практичним її втіленням, є технології навчання, які повинні стати надійним важелем для тих, хто реалізує інноваційні ідеї на практиці. Природничо-наукова основа розуміння педагогічних технологій полягає в тому, що існують об'єктивні закономірності навчально-пізнавального процесу, які необхідно знати й уміло використовувати для досягнення поставлених цілей. Чим повніше будуть відкриті, освоєні і реалізовані ці закони, тим більшої ефективності та гарантованості результатів буде досягнуто у певних умовах освітнього процесу.

За останні роки у вітчизняній методиці активізувались дослідження, предметом яких є інноваційні технології навчання (А.М. Алексюк, І.О. Смолюк, І.М. Богданова, Н.С. Сушик, О.С. Гохберг, С.О. Сисоєва П.М. Гусак, І.П. Підласий, О.В. Євдокимов, О.І. Пометун, І.М. Дичківська, І.А. Зязюн, О.М. Пехота, І.В. Лозова, О.С. Падалка, та інші).

Сучасні дослідження розвитку теорії та практики технологій навчання характеризуються розширенням творчого, розвиваючого навчання, в якому ініціатива належить учням, як активним суб'єктам пізнавальної діяльності. Як наслідок, основна увага дослідників інноваційних педагогічних технологій акцентується на змісті навчання і процесі освітньо-пізнавальної діяльності учнів. Переорієнтація вчителя із виконання ролі "джерела інформації" на реалізацію організуючої і спрямовуючої функції зумовлює зростання його відповідальності за результати навчально-виховного процесу. Успіх впровадження нових технологій залежить від особистості вчителя, його фахової, психолого-педагогічної та методичної підготовки.

Сьогодні педагоги мають можливість конструювати й обирати педагогічні технології, які відповідали б особливостям навчальних предметів, контингенту учнів та індивідуальним якостям педагога. У зв'язку з цим, посилюється актуальність розробки та реалізації ефективних технологій навчання, обґрунтування методичних засад їх використання у закладах загальної середньої освіти.

Основними характеристиками, які визначають суть ПТ І.В. Осипова [2] вважає:

- предметність, наявність того, на що спрямовані технологічні процеси;
- цілеспрямованість на досягнення нового стану предмету;
- процесуальність як рух до мети, яка досягається лише в процесі здійснення певної послідовності операцій;
- структурність і цілісність всіх компонентів технології: етапів, методів, засобів, дій та ін.;
- результативність.

Розвиток інноваційних процесів у педагогічних технологіях загальноосвітньої школи зумовлений також гуманістичним, особистісним спрямуванням сучасного навчального процесу. Складність і різноплановість розвитку особистості потребує об'єднання досягнень різних наук, багатоваріантних підходів і шляхів досягнення поставлених цілей.

Особливостями інноваційних технологій навчання Н. Б. Грицай вважає зміну «характеру діяльності суб'єктів навчального процесу та зміну пріоритетів від трансляції знань до створення умов для більш повної реалізації особистісного потенціалу тих, хто навчається. Інноваційними називають такі технології, які спираються на нові знання, уміння та компетенції і спрямовані на формування компетентних конкурентоздатних фахівців» [1].

В. Стрельніков, І. Брітченко вказують на якісні особливості інноваційності технологій навчання: 1) випереджувальний їхній характер; 2) особистісно орієнтований підхід; 3) структурування особистісних знань; 4) опора на сукупність інформаційно-знанневих систем; 5) спрямованість на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності студента; 6) визнання технологій як системоутворювального чинника практичного перетворення системи навчання в закладі освіти відповідно до сучасних завдань[3].

У контексті нашого дослідження важливим є внесок науковців, роботи яких присвячені методиці навчання біології у загальноосвітній школі (М.О. Антонченко, Д.К. Богданова, Л.С. Ващенко, О.М. Дон, К.Л. Задорожний, Г.Г. Захарченко, А.В. Степанюк, В.І. Шулдик та ін.). Їх значення вбачаємо у тому, що вони розкривають ряд загальних питань методики навчання біології, що робить можливим врахування окремих з них при дослідженні методичних засад розробки і використання інноваційних технологій навчання біології у закладах загальної середньої освіти.

Результати педагогічних досліджень свідчать, що навчальний процес у закладах загальної середньої освіти в більшості здійснюється формально, базуючись на суб'єктивному підході до планування і реалізації поставлених завдань.

Більшість опитаних нами вчителів біології (61%), як показали результати експерименту, визнають, що вони не мають необхідного рівня підготовки для наукового аналізу особистої навчально-виховної діяльності або не вбачає його необхідності. Тому удосконалення навчального процесу відбувається безсистемно, не запроваджуються в практику результати і висновки, одержані у процесі необхідного в умовах швидких темпів розвитку педагогічних наук систематичного дослідження (моніторингу) процесу навчання біології у загальноосвітній школі.

Аналіз результатів опитування вчителів біології дозволив виявити перелік суттєвих завдань серед яких:

- організувати спільну діяльність, яка б сприяла інтелектуальному і культурному розвитку учнів;
- сприяти розвитку теоретичного мислення;
- формувати мотивацію учнів до самоосвіти і саморозвитку;
- створювати умови для індивідуалізації навчання з метою забезпечення можливостей для повного розвитку здібностей і потреби глибшого оволодіння матеріалом;
- сформувати культуру навчання (спілкування), тобто вміння вести дискусію, слухати, поважати думку партнера, аргументувати свою точку зору;
- забезпечувати найбільш ефективно, ґрунтовно і творче засвоєння учнями відібраного змісту навчального матеріалу за рахунок оптимальності обраної технології навчання.

Біологія як предмет відрізняється своєрідністю форм і методів викладання. Вона вивчає конкретні об'єкти (рослини, тварин і людини), рівні організації життя і складні явища живої природи і її розвиток. Це вимагає особливих форм організації освітньої діяльності (екскурсій, лабораторних занять, домашніх, позаурочних і позакласних робіт), методів навчання з переважним застосуванням наочності і практичних робіт.

Вивчення конкретних фактів життєдіяльності організмів, закономірності еволюції органічного світу, взаємозв'язку процесів у природі, створює природничо-наукове підґрунтя для формування особистості і світогляду учня. Біологічні знання дають зрозуміти й усвідомити значення навколишньої природи, потребу її охороняти і відтворювати, наукові й екологічні основи сільського господарства, значення гігієни праці, готують школярів до життя у сучасному світі, який постійно змінюється. Безпосереднє спостереження за об'єктами живої природи, порівняння, проведення експериментальної діяльності спонукають до розвитку логічного мислення учнів. Практичні роботи на уроках, на навчально-дослідній ділянці, в живому куточку, гуртку юннатів мають велике виховне значення: розвивають пізнавальні інтереси, організаційні навички, виховують культуру праці. Ознайомлення з природою, її красотами і багатством на екскурсіях виховує

патріотичні і естетичні почуття. Виховання любові до природи і відповідального ставлення до неї сприяє розвитку етичних рис школяра.

Оновлення змісту біологічної освіти, нова соціокультурна орієнтація шкільної біології, що стимулює розвиток у школярів творчих здібностей, потребує вдосконалення усієї системи навчання біології: використання різноманітних інноваційних педагогічних технологій, форм, методів і засобів, підвищення пізнавальної активності учнів, їх самостійності та забезпечення методичних засад для реалізації поставлених завдань.

У процесі опитування з'ясовано, що для підвищення ефективності навчального процесу вчителі біології ЗЗСО потребують:

- оперативнішого забезпечення новою науковою та методичною літературою (89%);
- консультацій досвідчених спеціалістів у галузі методики викладання (57%);
- можливості відвідування центральних бібліотек за межами міста (54%);
- проведення спеціальних курсів, семінарів з проблем навчання біології (29%);
- обговорення проблемних питань в межах школи, району, області (23%).

З метою з'ясування думки щодо ефективності застосування різних інноваційних технологій навчання, їх перспективності, до анкет були включені питання експертного характеру. З'ясовано, що найбільш перспективним напрямом у використанні інноваційних ПТ 72% респондентів вважають проблемне навчання. Прихильниками використання дискусій є 31%, а застосування гри – 37% вчителів. Більш позитивні результати, на їх думку, можливі при застосуванні дослідницького, творчого рівня навчання (41%), а також частково-пошукового (40%). Репродуктивний рівень обрали лише 9%. Бачимо, що переважна більшість респондентів усвідомлює, що сучасному учню недостатньо здобути міцний багаж знань, важливіше навчитися мислити, щоб самостійно його поповнювати і збагачувати особистими відкриттями.

Серед названих респондентами чинників, які б могли підвищити ефективність педагогічної діяльності вчителів біології аналіз експериментальних даних дозволив виділити декілька основних груп: психологічні (самовдосконалення, самоосвіта, знання психології спілкування, спрямованість вчителів, особисте прагнення, усвідомлення необхідності власного росту, створення атмосфери творчості та пошуку у школі, наявність кабінету реабілітації тощо), педагогічні та методичні (усвідомлення законів та закономірностей навчання, володіння методикою, використання науково обґрунтованих інноваційних технологій навчання, використання сучасних методів, засобів наочності й ТЗН, збільшення часу на викладання біології та ін.), матеріально-економічні (забезпечення новою літературою за фахом, методичними матеріалами, зменшення навантаження, достатня матеріальна база, висока заробітна плата, підвищення кваліфікації, стажування тощо). Частіше зустрічаються психологічні й педагогічні чинники, що також свідчить про потребу в підвищенні психолого-педагогічної кваліфікації вчителів.

Підсумовуючи результати аналізу наукових джерел, фахових видань з методики викладання біології, можна виокремити основні методичні засади навчання біології. Це забезпечення концептуальності й фундаментальності знань предмету, інтеграції і структурування його змісту, системного, дедуктивного принципу процесу засвоєння знань, що сприяє формуванню цілісної ПНКС учня. Сучасними підходами до побудови інноваційних педагогічних технологій є індивідуалізація, проблематизація, диференціація, діяльнісно-орієнтована організація пізнавального процесу.

Результати теоретичного аналізу проблеми й проведеного експерименту дали змогу виокремити методичні засади використання інноваційних педагогічних технологій у навчанні біології. Серед них: високий рівень компетентності вчителів біології щодо розробки і використання педагогічної технології у навчальному процесі ЗЗСО, компетентнісний підхід, профорієнтаційна спрямованість, методичне забезпечення розробленої технології, цілеспрямоване підвищення мотивації та пізнавальної активності учнів, моніторинг інноваційної педагогічної технології. Необхідно наголосити на тому, що

всі визначені методичні засади, тісно взаємопов'язані між собою, створюють теоретично обґрунтовану і практично апробовану основу технології.

Література

1. Грицай Н. Б. Сучасні технології навчання у методичній підготовці майбутніх учителів біології. *Педагогічні науки*. Вип. 30. С. 40-48.
2. Осипова И.В. Подготовка студентов профессионально-педагогического вуза к дидактическому технологическому творчеству: дис...канд. пед. наук: 13.01.01. 413.00.08 / Екатеринбург, 1997. 231 с.
3. Стрельников В. Ю. Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309с.

УДК 614.23/.252.1:615.83:616-08-039.76

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ллюха Л. М., кандидат біологічних наук, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Зниження показників здоров'я різних категорій населення України, особливо дітей, вказує на необхідність розширення чисельності і якості підготовки сучасних висококваліфікованих фахівців з фізичної культури і спорту з посиленням оздоровчо-профілактичним акцентом. Медичні установи, що функціонують на даний час у вигляді санаторних шкіл, кабінетів ЛФК, лікарсько-фізкультурних диспансерів не забезпечують повне охоплення школярів, що мають потребу у фізичній реабілітації здоров'я, так як займаються в основному стійкими формами відхилень, травм і захворювань. Ураховуючи теперішній стан перебудови системи освіти до міжнародних вимог, є необхідність ширшого розкриття актуальних питань становлення наукової та освітньої спеціальності «фізична реабілітація» в Україні [1].

Державою на законодавчому рівні гарантовано право на освіту осіб з особливими освітніми потребами (Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту» й інші). За даними ДНУ «ІОА», за чотири останні роки в Україні кількість учнів, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, збільшилася у 4,5 рази. Позитивним є відкриття інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ), створених з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі, у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти. Таким чином, сегмент інклюзивної освіти зростає, а діти з особливими освітніми потребами дістали можливість отримати рівний зі своїми однокласниками та однолітками доступ до якісної освіти [7].

Ураховуючи, що учні більшу частину часу перебувають в школі, здійснюючи навчання, корекцію порушень і збереження здоров'я доцільно проводити безпосередньо в цій державній установі в групах здоров'я. При цьому, робота повинна проводитися дипломованими (сертифікованими) фахівцями з фізичної реабілітації або методистами ЛФК з вищою фізкультурною освітою, або фахівцями адаптивної фізкультури, так як потрібен ретельний медико-педагогічний контроль навантажень, що застосовується до дітей, віднесених до спецгрупи, чітке знання клініки і протипоказань при тому чи іншому захворюванні, відхиленні, травмі. Критерієм ефективності роботи спецгруп по відновленню здоров'я школярів є річний відсоток поліпшень і одужань дітей, підтверджений лікарями-фахівцями дитячої поліклініки [2, 3].

За проведеними розрахунками потреба у педагогічних працівниках в Україні на найближчі роки складає 47 тис. осіб щорічно. Її приріст до 2019 р. становив 2,5 тис.